

СИСТЕМА ЯКОСТІ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

A Представлено зв'язок процедур зовнішньої та внутрішньої систем забезпечення якості освіти. Виокремлено процедуру ліцензування як найменш зрозумілу для закладів загальної середньої освіти. У частині ліцензування визначено місце перевірки ліцензійних умов упровадження освітньої діяльності закладу. Проілюстровано особливості формування ліцензійної справи. Проаналізовано недостатній рівень вивчення окресленого питання у вітчизняних публікаціях і дослідженнях. Розкрито особливості дотримання закладами загальної середньої освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності як системного явища. Визначену як одну з проблем: виконання закладами загальної середньої освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності як системного забезпечення «якості освітньої діяльності».

Ключові слова: якість освіти; якість освітньої діяльності; зовнішня система; внутрішня система; ліцензування; виконання ліцензійних умов; заклад загальної середньої освіти

S *Kanivets Zoya. The quality system of education through the prism of the activities of general secondary education.*

The study presents the relationship between the procedures of the external quality assurance system of education with the internal education quality assurance system. The licensing procedure is singled out as the least clear for general secondary education institutions. In the part of licensing, the place of checking the licensing conditions of the educational activities of the institution is determined. The peculiarities of the formation of the license case are illustrated. The insufficient level of studying the outlined issue in domestic publications and research is analyzed. The study reveals the peculiarities of general secondary education institutions' observance of licensing conditions for conducting educational activities as a systemic phenomenon. The problem is identified as follows: the implementation of the institutions of the general secondary council licensing conditions for educational activities, as a system of «quality of educational activities».

Key words: quality of education; quality of educational activity; external system; internal system; licensing; fulfillment of license conditions; general secondary education institution

Канівець Зоя Миколаївна, кандидатка педагогічних наук, доцента кафедри методики змісту освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Kanivets Zoya, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Methods of Educational Content, M. V. Ostrogradsky Poltava Regional Institute of In-Service Teacher Training, Ukraine

E-mail: zoya.kanivets@gmail.com

Актуальність проблеми. Система якості освіти відповідно до чинного законодавства складається із зовнішньої та внутрішньої систем забезпечення якості освіти. У свою чергу зовнішня система доволі розгалужена. Внутрішню систему має розбудовувати сам заклад відповідно до нормативно-правових актів і рекомендацій Державної служби якості освіти України. Разом із тим можна стверджувати, що заклади загальної середньої освіти нині опинилися в доволі складній ситуації певного нерозуміння, як урахувати в діяльності закладу всі ці нововведення. Особливо проблемною, на нашу думку, для школи полишається така процедура зовнішньої системи забезпечення якості освіти, як ліцензування. Виконання ж закладами ліцензійних умов опинилося взагалі поза зоною їхнього розуміння. Нагадаємо, що ліцензування як процедура зовнішньої системи на пряму спроектована на внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз окресленого питання вказує на те, що воно залишається нині недостатньо вивченим. Однак окремі аспекти щодо системи якості освіти і діяльності сучасного закладу загальної середньої освіти знайшли своє безпосереднє ви-

дображення в публікаціях, зокрема це рекомендації Державної служби якості освіти щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти та щодо особливостей здійснення школами самооцінювання [1] чи підготовки школи до інституційного аудиту, як процедури зовнішньої системи. Однак системного представлення визначеної проблеми не знаходимо у вітчизняних публікаціях.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Для закладу загальної середньої освіти зовнішня система забезпечення якості освіти представлена такими процедурами: ліцензування освітньої діяльності; зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання; інституційний аудит; моніторинг якості освіти; атестація педагогічних працівників; сертифікація педагогічних працівників; громадський нагляд.

Серед названих процедур саме ліцензування освітньої діяльності є найпроблемнішою та малозрозумілішою. Спровоковано це тим, зокрема, що заклади, які на час прийняття Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» вже надавали таку освітню послугу, отримали ліцензії без процедури ліцензування, тобто вони

підтвердили своє право на існування суто технічно. Нині ж постала проблема виконання цими закладами ліцензійних умов провадження, як системного забезпечення «якості освітньої діяльності».

Мета статті. Зважаючи на представлене вище, спробуємо розкрити саме особливості дотримання закладами загальної середньої освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності як системного явища.

Викладення основного матеріалу. Окреслена тема є абсолютно новою щодо стану розроблення її як у наукових дослідженнях, так і окремих публікаціях. Ураховавши це, при викладенні основного матеріалу в першу чергу скористалися положеннями нормативно-правових актів України, що нині регулюють освітній процес у державі, а саме: законів України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», постанов Кабінету Міністрів України. Також при підготовці до висвітлення означеного питання використані матеріали сайту Державної служби якості України.

Освітня діяльність закладів загальної середньої освіти незалежно від форми власності стала обов'язково ліцензуватися у зв'язку із прийняттям у 2015 році Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», відповідно до ст. 7. Перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, пункт б) освітня діяльність, яка ліцензується з урахуванням особливостей, визначених спеціальними законами у сфері освіти [2]. Закон України «Про освіту» [3] 2017 року закріпив цю вимогу. І нарешті з набранням чинності Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» [9] стала зрозуміла сама процедура ліцензування закладів загальної середньої освіти.

Разом із тим вищезгадана Постанова Кабінету Міністрів України в останні роки набувала суттєвих змін у частині самого порядку ліцензування, остання ж редакція відбулася 24 березня 2021 р. № 365, що ще більше ускладнило процедуру ліцензування, а з нею відповідно і дотримання ліцензійних умов для закладів загальної середньої освіти.

Посилаючись на дослідження розробників «Дорожньої карти реформ 2019–2023 рр.», у цілому погоджуємося з їхніми висновками: «...залишаються незмінними багато підзаконних нормативних документів різного рівня, що суперечать новим законам, а також застарілі практики роботи багатьох місцевих органів управління освітою та закладів освіти» [7, с. 63].

Розглянемо два основні поняття, що пов'язані із системою якості освіти, а саме: якість освіти та якість освітньої діяльності.

Нагадаємо, що якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг [3]; якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що

забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг [3].

Це ті два поняття, які тісно пов'язані із зовнішньою та внутрішньою системами забезпечення якості освіти.

На нашу думку, перш ніж розбудувати внутрішню систему забезпечення якості освіти, закладу варто увідповіднити свою діяльність процедурам зовнішньої системи забезпечення якості освіти, зокрема процедурі ліцензування та дотримання ліцензійних умов.

Разом із тим для школи нині виявилось важко зрозуміти саме поняття «ліцензійні умови провадження освітньої діяльності»: що це, як їх дотримуватися і як це впливає на якість освітньої діяльності закладу.

Нагадаємо, що нині заклади загальної середньої освіти можуть провадити освітню діяльність виключно на підставі відповідної ліцензії, що видається органом ліцензування відповідно до вимог Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Здійснимо короткий огляд основних вимог щодо започаткування та провадження освітньої діяльності.

По-перше, заклади повинні мати окремі ліцензії на кожен рівень повної загальної середньої освіти: початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта.

По-друге, поняття «ліцензіат» й «орган ліцензування». Ліцензіат – це власне заклад освіти, органом же ліцензування для закладів загальної середньої освіти є обласні державні адміністрації. Саме останні мають право і видачі ліцензії, і перевірки виконання ліцензійних умов.

По-третє, термін дії ліцензії – безстроковий. Однак можливе розширення провадження діяльності, звуження провадження освітньої діяльності, призупинення дії ліцензії і, звичайно, анулювання останньої, наприклад, за результатами перевірки дотримання закладом ліцензійних умов.

По-четверте, що таке «ліцензований обсяг»? Ще кілька місяців тому ми б говорили про це, але остання редакція постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності», яка відбулася 24 березня 2021 р., зняла визначення ліцензованого обсягу в частині дошкільної, повної загальної середньої та позашкільної освіти.

По-п'яте, чи повинна бути в закладі освіти, що отримав ліцензію без процедури ліцензування, сформована ліцензійна справа? Вимоги такої не існує, але, зважаючи на те, що наші уявні заклади мають ліцензію на освітню діяльність, убачаємо за доречне формувати такі ліцензійні справи, наприклад, в електронному вигляді, власне для внутрішнього використання. У першу чергу це дасть можливість чіткого розуміння закладом особливостей дотримання ліцензійних умов провадження освітньої діяльності.

З чого ж варто розпочати закладу освіти, якщо він планує укласти ліцензійну справу? З детального вивчення основних положень Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 (в редакції Постанови Кабінету Міні-

стрів України від 24 березня 2021 р. № 365) [9], яка регулює порядок ліцензування освітньої діяльності та як результат і встановлює розуміння щодо виконання ліцензійних умов.

Отже, звертаємо увагу – це так званий опис, він є універсальним, тому заклад, звичайно, підходить виважено до вказаних пунктів.

Окремим і доволі проблемним питанням є забезпечення ліцензіатом доступності навчальних приміщень для осіб із інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зокрема безперешкодний доступ до будівлі, навчальних класів та іншої інфраструктури відповідно до державних будівельних норм, правил і стандартів. І тут письмового зобов'язання у довільній формі недостатньо. Це повинно бути документально підтверджено фахівцем із питань технічного обстеження будівель і споруд, який має кваліфікаційний сертифікат, або відповідною установою, вповноваженою на проведення зазначених обстежень.

Чи варто формувати закладу окремі ліцензійні справи, якщо він провадить діяльність на кількох рівнях повної загальної середньої освіти? На нашу думку, так. Окрема ліцензійна справа на рівні початкової, базової середньої та профільної середньої освіти.

Отже, після ретельного вивчення опису документів стане зрозумілим, що певний акцент припадає на три основні позиції, зокрема у частині дотримання ліцензійних умов:

- кадрове забезпечення освітньої діяльності закладу освіти;
- матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності закладу освіти;
- навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності закладу освіти.

Окреслимо основні вимоги щодо кадрового забезпечення.

Заклад повинен бути забезпечений педагогічними працівниками, які мають право провадити педагогічну діяльність у сфері загальної середньої освіти. У ліцензіата допускається наявність вакантних посад не більш як 10 % загальної чисельності педагогічних працівників згідно зі штатним розписом.

Які ж вимоги до керівника закладу: бути громадянином України; вільно володіти державною мовою; мати вищу освіту ступеня не нижче магістра; мати стаж педагогічної та/або науково-педагогічної роботи не менше трьох років (крім керівників приватних, корпоративних закладів освіти); мати стан фізичного і психічного здоров'я, що не перешкоджає виконанню посадових обов'язків, який підтверджується відповідним записом в особистій медичній книжці встановленого зразка.

Вищезгаданою постановою чітко визначені вимоги до педагогічних працівників закладу: педагогічна освіта, вища освіта та/або професійна кваліфікація; вільне володіння державною мовою (для громадян України) або володіння державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування (для іноземців та осіб без громадянства); стан фізичного і

психічного здоров'я, що не перешкоджає виконанню професійних обов'язків, який підтверджується відповідним записом в особистій медичній книжці встановленого зразка.

Зауважимо, що педагогічні працівники перший рік своєї роботи можуть не мати педагогічної освіти, мати вищу, фахову передвищу чи професійну (професійно-технічну) освіту за іншою спеціальністю, не мати професійної кваліфікації педагогічного працівника за умови, що вони проходять педагогічну інтернатуру. На другий рік своєї роботи такі педагогічні працівники повинні отримати професійну кваліфікацію педагогічного працівника.

До цих вимог доєднуються таблиці, встановленої форми, що ілюструють кількісні та якісні показники кадрового забезпечення. Саме ці таблиці і мають бути представлені на сайті закладу на виконання ст. 30 Закону України «Про освіту» щодо інформаційної відкритості закладу.

Незаперечним є те, що аналіз кадрового складу дасть можливість керівнику закладу у подальшому якісно представити один із напрямів внутрішньої системи забезпечення якості освіти, а саме: педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти [1].

До ліцензійних умов провадження освітньої діяльності на кожному рівні повної загальної середньої освіти визначені чіткі вимоги щодо матеріально-технічного забезпечення, а саме: обладнання навчальних приміщень, забезпечення спортивними залами та спортивними майданчиками в обсязі, достатньому для виконання освітньої програми, медичним пунктом, бібліотекою, ресурсною кімнатою, медіатекою та пунктом харчування; і, звичайно, мати документи, що підтверджують право власності чи користування майном для кожного місця провадження освітньої діяльності.

Дана інформація подається закладом освіти також у табличному форматі уніфікованої форми [9].

До навчально-методичного забезпечення освітньої діяльності на певному рівні повної загальної середньої освіти встановлюються такі вимоги, як: наявність затвердженої освітньої програми; наявність на кожного учня по одному примірнику підручника з обов'язкових для вивчення навчальних предметів та/або забезпечення постійного доступу до їхніх електронних версій; наявність вебсайту закладу освіти або сторінок на вебсайті його засновника з інформацією про його діяльність; наявність бібліотечного фонду закладу освіти; довідкової літератури: словників перекладних, тлумачних, орфографічних, іншомовних слів тощо.

Підсумовуючи, нагадаємо, що виконання ліцензійних умов закладом освіти у частині такої процедури як ліцензування знаходиться у зовнішній системі забезпечення якості освіти і напряму пов'язане з внутрішньою системою якості освіти.

Результати дослідження. У статті було представлено особливості формування ліцензійної справи з чіткими рекомендаціями та посиланнями на чинну нормативну базу. Проілюстровано тісний зв'язок між виконанням ліцензій-

них умов провадження освітньої діяльності, розбудовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти та особливості виконання закладами загальної середньої освіти ст. 30 Закону України «Про освіту» щодо інформаційної відкритості як складника системи забезпечення якості освіти.

Висновки з даного дослідження. Нами доведено, що ліцензування освітньої діяльності, а особливо виконання закладами ліцензійних умов, опинилося поза зоною розуміння для закладів загальної середньої освіти.

Продемонстрували, що процедура ліцензування знаходиться в зовнішній системі забезпечення якості освіти, тобто напряму пов'язана із внутрішньою системою, яку покликаний розбудувати сам заклад. Розбудова ж внутрішньої системи забезпечення якості освіти ніяк не можлива без дотримання закладом освіти вимог зовнішньої системи забезпечення якості освіти.

Перспективи подальших розвідок. Наступні дослідження з окресленої теми будуть стосуватися зв'язку таких процедур зовнішньої системи, як, наприклад, громадський нагляд, атестація педагогічного працівника із зовнішньою системою забезпечення якості освіти.

Список використаних джерел

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення 15.11.2021).
2. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19/> (дата звернення 12.11.2021).
3. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (дата звернення 11.15.2021).
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 14.11.2021).
5. Канівець З. М., Шпак В. П. Організація і методика інспектування шкіл у системі управління освітою в Україні другої половини ХХ ст. : монографія. Полтава : ПОІППО, 2014. 189 с.
6. Лавриченко Н. Стратегії управління якістю шкільної освіти у країнах ЄС та США. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2013. № 2-3 (16–17). С. 75–87.
7. Дорожня карта реформ 2019–2023 рр. / упоряд. Б. Яцун. Київ, 2018. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/DKR-RPR-2019-2023.pdf> (дата звернення 14.11.2021).
8. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 14.11.2021).
9. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF/> (дата звернення 15.11.2021).
10. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1078.html.

References

1. Bobrovskiy, M. V. Horbachov, S. I., Zaplotynska, O. O., & Linnik, O. O. (2021). *Rekomendatsii do pobudovy vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladi zahalnoi serednoi osvity [Recommendations for building an internal system for ensuring the quality of education in general secondary education]*. 2-ge vyd., pererob. i dopov. Kyiv, Derzhavna sluzhba yakosti osvity [in Ukrainian].
2. *Zakon Ukrainy «Pro litsenzuvannia vydiv hospodarskoi diialnosti» [Law of Ukraine «On Licensing of Economic Activities»]*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19/> [in Ukrainian].
3. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «About education»]*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> [in Ukrainian].
4. *Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» [Law of Ukraine «About complete general secondary education»]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
5. Kanivets, Z. M., & Shpak, V. P. (2014). *Orhanizatsiia i metodyka inspektuvannia shkil u systemi upravlinnia osvitoiu v Ukraini druhoi polovyny XX st. [Organization and methods of inspecting schools in the education management system in Ukraine in the second half of the twentieth century]: monohrafiia*. Poltava: POIPPO [in Ukrainian].
6. Lavrychenko, N. (2013). *Stratēhii upravlinnia yakistiu shkilnoi osvity u krainakh YeS ta SSHA [Strategies for managing the quality of school education in the EU and the US]. Porivnialno-pedahohichni studii [Comparative and pedagogical studies]*, 2-3 (16–17), 75–87 [in Ukrainian].
7. Yatsun, B. (Comp.). (2018). *Dorozhnia karta reform 2019–2023 rr. [Roadmap for reforms in 2019–2023]*. Kyiv [in Ukrainian].
8. *Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [The new Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
9. *Pro zatverdzhennia litsenziinykh umov provadzhennia osvitnoi diialnosti zakladiv osvity [On approval of the License conditions for educational activities of educational institutions]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.12.2015 r. №1187*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF/> [in Ukrainian].
10. *Proekt Kontseptsii rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv [Draft Concept of Education Development of Ukraine for the period 2015–2025]*. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1078.html [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 03.12.2021